N

1199. **Nalbă,** sb. f. „guimauve“ || megl. *nalbă*.

Lat. MALVA,-AM, devenit **malbă*, de unde, prin disimilarea labialei iniţiale, produsă şi în alte domenii romanice, *nalbă* (cf. Candrea, Rev. ist. VII, 85).

Rovigno *nalba*; friul. *malvę*; it. *malva*, ven. trev. Arcevia *nalba*, vven. Pola, com. mil. *malba*, romagn. *melba*, cors. *malma*; sard camp. *narba* (comp. log. *narvuzza*, sass. *najbuzza*); fr. *mauve*; prov. cat. sp. port. *malva*.

1200. **NĂMAĬE** (băn.), sb. f. „menu bétail, bêtes à laine“; mai rar sg. *nămaĭ* „pecus“ (An. Car.) || megl. *nămal'ŭ* „bête (à cornes)“; ar. *nămal'e, numal'e* (şi *nămal'ŭ, numal'ŭ*) „menu bétail (spéc. moutons et chèvres), bêtes de boucherie“.

Lat. ANĬMALIA, pl. din ANĬMAL, devenit fem. sg.; *nămaĭ, nămal'ŭ*. etc., precum şi formele romanice masculine au fost refăcute mai tîrziu din *nămaĭe*, etc care au fost întrebuinţate mult timp cu înţeles colectiv.

Rtr. *alimeri* „Tier, Schwein“; vfr. *aumaille* „bétail à cornes“; nprov. *aumaio* „animaux de basse-cour“; cat. *alimanya* „Getier, Untier“; sp. *alimaña* „Raubtier“; port. *almalho* „junger Stier, junger Ochs“, *almalha* „junge Kuh“, galiţ. *armallo* „buey flaco“ || friul. *nemal* şi ven. *anemal* „bœuf“, mant. pav. parm. mir. *nimal* şi regg. *nimel* „porc“ < ANĬMAL.

1201. **NAP**, sb. m. „navet“ || ir. *nåp*.

Lat. NAPUS,-UM.

It. *napo*; vfr. *naf*; prov. cat. *nap*; sp. port. *nabo*.

1202. **NARE** (*nară*), sb. f. „narine“ —vrom. băn. trans. „nez“ (Cod. Vor.; Tribuna, 1890, 360; WgJb. III, 178; IV, 329; VI, 78) || megl. *nọr* „narine“; ar. *nare* „nez, narine“.

Lat. NARIS,-EM „narine; nez“.

Vit. *nare*; sard log. *nare* „nez“; vlion. *nara*, jur. *narre*; prov. *naras*, pl. „narines, nez“, nprov. *narro*; cat. *nars*; sp. *nares*.

1203. **Năros,** adj. „qui a les narines larges“ || ar. *nîros* (Dalametra) „qui a un grand nez“ < NAROSUS,-A,-UM (CGL. II, 588).

1204. **Nărtos,** adj. „qui a un grand nez“ < *NARĬTOSUS,-A,-UM, din *NARITUS (cf. narinosus, la Lactanţiu) sau din *NARUTOSUS < *NARUTUS (cf. nasutus) „qui a le nez large“; forma *nărtiţă* (Marian, Desc. 21, 30) „narine“ din care derivă *nărticios* (Şez. III, 82) „qui a un grand nez, des narines larges“, rămîne neexplicată.

1205. **NAS,** sb. n. „nez“ || ir. *nås*; megl. *nas*; ar. *nas* „bout pointu des sandales“.

Lat. NASUS,-UM.

Vegl. *nuos*; rtr. *nes*; it. *naso*; sard *naśu*; fr. *nez*; prov. cat. *nas*; sp. *naso*.

Der.: dim. *năsuţ* (it. *nasuccio*); *născior*; megl. *nascic* || augm. *năsoi* (Gorjan, Hal. II, 90) || *năsos* „qui a un grand nez“.

1206. **Năsut** (bucov.), adj. „qui a un grand nez“ (Marian, Ornit. I, 81), „qui a le nez blanc (en parl. d'une brebis)“ < NASŪTUS,-A,-UM || it. *nasuto*; sard *naśudu*; vfr. nprov. *nasu*; cat. *nassut*.

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

1207. **NAŞTE**, vb. „naître“ || ir. *nåşte*. Lat. *NASCĔRE, NATUS (= clas. NASCI). Rtr. *nascher*; it. *nascere*; sard log. *naskere*; fr. *naître*; prov. *naiser*; cat. *naixer*; sp. *nacer*; port. *nascer*.

Der.: *naştere, născare* (cu schimbare de conjugare; comp. *crezare, pierzare, vînzare*) „naissance“; †*născut* „naissance: organes génitaux de la femme“ (Tiktin); †*născută* „naissance“; *născătoare* „mère“ (termen eclesiastic, în expr. *născătoare de Dumnezeu*) †*născătură* (Biblia, 1688, Gen. XXV, 32) „naissance; génération“, †*răznaşte* (Cantemir, Hron. 100) „renaître“.

1208. **Nat** (băn. Mehedinţi), sb. „personne, individu, enfant“, numai în expresiunea *tot natul* „tout le monde, n'importe qui“ || ar. *nat* „enfant“ || <NATUS,-UM „fils“; pentru desvoltarea înţelesului, comp. la Plaut *nemo natus* „personne“ || vit. *nato* „fils“; prov. *nat* „fils; aucun, nul“ (comp. sp. port. *nada* „rien“).

1209. **NASTUR** *(nasture)*, sb. m. „bouton“ — vbăn. „nœud“ (An. Car.) || ar. *nastur(e)* „nœud, agrafe, bouton“.

Lat. *NASTULUS,-UM, atestat sub formele NASTULA „ansa, auris, fibula“ NASTALIS „ligamina mortuorum“ (Thes. gl. l, 73, 588); originea cuvîntului e necunoscută (derivaţiunea din NASSA > *NASSULA > NASTULA, cf. a s t u l a < a s s u l a < a s s a, e posibilă, dar nu sigură; înţelesul, în special, oferă oarecare dificultăţi).

It. *nastro*, pad. pav. *nastol*, mir. *nastar*, com. *nastola*, rom. *naster* (abruzz. *nasselę*): vfr. *nasle*, val. *nâle* „ruban, tissu de soie pour orner“; port. *nastro*; cît priveşte formele: Rovigno *neistule*, Pola *nistule*, berg. bresc. *nestola, nistola*, Bormio *neštola*, cremon. *nistula*, care se apropie mai mult de germ. *Nestel*, vgerm. *nestila*, ele s'ar putea explica împreună cu cele germanice dintr'un prototip lat. *NESTULA < *NESSULA, din NEXUS „lien“.

Der.: dim. *năsturel* „petit bouton“, bot. „bellis perennis“ (cu înţelesul de „nasturtium officinale“ pare a fi resultatul unei etimologii populare).

1210. **NDITARI** (megl.), vb. „emprunter“ — *ąnditari*.

Lat. *ĪNDĒBĪTARE, format din locuţiunea IN DEBITO [Candrea].

Fr. *endetter*; prov. *endeutar*; cat. *endeutarse*; sp. *endeudar*; port. *endividar*.

1211. **NEA** *(neauă)*, sb. f. „neige“ || ir. *nę*; megl. *nęŭă*; ar. *neao*.

Lat. NĪX, NĪVEM.

Vegl. *naj*; rtr. *naiv*; it. *neve*; sard log. *nie*; vfr. *neif*, lion. sav. *ne*, elv. *naj*; prov. cat. *neu*; sp. *nieve*; port. *neve*.

Der.: †*a se neoşa* (Ps. Hurm. LXVII, 15), dintr'un adj. *ne(u)os (forma *neios*, cu înţelesul de „décembre“, pe care o citează Marian, Sărb. I, 97, e derivată din *nea*) < * n ĭ v o s u s (it. *nevoso*; sard log. *niośu*; cat. *nevos*; sp. port. *nevoso*); †*a se înneua* (Ps. Sch. ibid.) „se couvrir de neige“ (comp. n i v a t u s; sard log. *niare*; prov. cat. *nevar*).

NEBUN, v. *bun*.

1212. †**NECA**, vb. „étrangler, suffoquer; noyer“ || megl. *nicari* „étrangler; noyer“; ar. *nicare* „noyer“.

Lat. NĔCARE „tuer (surtout sans le secours d'une arme)“; din înţelesul de „étouffer“, care apare încă în lat. clasică (cf. *imbres necant frumenta, aquae flammas necant*), s'a desvoltat treptat acela de „suffoquer, étrangler“, de unde apoi „suffoquer par immersion“, adică „noyer“; înţelesul acesta, deşi se găseşte atestat relativ tîrziu (cf. Densusianu, Hist. l. r. I, 193; Rönsch, Sem. Beitr. III, 60; Corp. scr. eccl. XXVII, 483), fiind însă comun tuturor limbilor romanice, trebue să se fi desvoltat foarte de timpuriu în lat. vulgară, alături de sensul primitiv de „étrangler, étouffer“; de observat de altfel că aceste două înţelesuri pe care le are *neca* în rom. se regăsesc în forme verbale din familia limbilor balcanice, ca alb. *mbit*, ngrec. πνίγω, bulg. давіѫ şi sîrb. удавити, şi se poate ca în aceste forme dublul înţeles să se fi transmis din cuvîntul romînesc, într'o epocă veche.

Sprs. *nagar*; ven. ver. mant. *negar*, mil. *negá*, piem. *nié*, vgen. *negar*; fr. *noyer*; prov. cat. *negar*, toate cu înţelesul de „noyer“.

Der.: ar. *nec* „noyade“; †*necător*

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

„suffoquant“; †*necătură* (Cod. Vor.; Coresi, Caz. 1581, 61, 141; Dosoftei, Ps. vers. 376) „étranglement“; megl. *nicătură* „étranglement, noyade“; ar. *nicîtură* (Dalametra) „noyade“ || †*necăcios* (Cuv. d. bătr. I, 380) „suffoquant, étouffant“.

1213. **Înneca**, vb. „étouffer, suffoquer: noyer“ — vr. Haţeg „étrangler“ (Varlam, Caz. I, 266ᵇ ; Viciu. Glos. 36) < IN-NĔCARE || friul. *inejá*; vfr. *ennoier*; nprov. *ennega* (comp. it. *annegare*; cat. sp. port. *anegar*), toate cu înţelesul de „noyer“ || *înnecător, înnecăcios* „étouffant. suffoquant“; *înnecătură* „inondation; submersion“ (An. Car.). „étouffement“ (Zanne. Prov. II, 587).

1214. **Înnecăciune**, sb. f. „suffocation: inondation; submersion“ < IN-NECATIO, -ONEM.

NECONTENIT, v. *Ţinea.*

1215. **NEG**, sb. m. „verrue, durillon, envie“.

Lat. NAEVUS, -UM; forma normală trebuia să fie **neu;* presenţa lui *-g-* se datoreşte formei dispărute **negur* < n a e v u l u s (cf. *fagur*), din al cărui pl. **neguri* s'a refăcut un sg. *neg* care a înlocuit cu timpul pe **neu.*

It. *neo*, sen. Arcevia *niego;* sard log. *neu*; franco-prov. *nief* (Arch. glott. XII, 42; comp. abruzz. *nehę*, f.).

Der.: dim. *negel*, trans. *nigel* (Lex. Bud.), băn. *ńiźel, ińiźel, ńinźel, źinźel,* resultate parte prin disimilaţiunea vocalelor, parte prin propaginarea lui *n-* iniţial şi apoi prin asimilarea acestuia cu *-ź-* din silaba următoare (mod. regg. *niel*); *negelos*, trans. *nigelos* (Lex. Bud.) „qui a des verrues“ || băn. *ńegoś, ńigoś, mińigoś, mighiloś. migiloś* „verrue“; din aceste forme, primele două se explică prin schimbarea sufixului, dar cele trei din urmă rămîn neexplicate, deşi par a fi fost alterate sub influenţa vre-unei etimologii populare || bot. *negelariţă* „chelidonium majus“, numită şi *iarbă-de-negi,* fr. „herbe aux verrues“, fiind bună, după credinţa poporului, pentru vindecarea negeilor.

1216. **NEGOŢ**, sb. n. „commerce; †marchandise“.

Lat. NEGOTIUM.

Prov. *neotz.*

Impr.: ung. *nyegoca* > *nyegócás* (Szinnyei, I, 1539).

1217. **Neguţa** (vr. trans. bucov. băn.), vb. „négocier, faire du commerce“ <*NEGOTIARE (= clas. NEGOTIARI).

1218. **Neguţător** *(negustor)*, sb. m. „négociant, marchand“ — †*neguţtor*, †*neguţitor* < NEGOTIATORIUS, -UM, atestat numai ca adj. || *neguţătorească (negust-), neguţătoriţă (negust-)* (Jipescu, Op. 45, 135; Sevastos, Nunta, 131, 135, 146; Iorga, Studii, V, 254; Dan, Straja, 77) „marchande“ || *neguţătoraş (negust-)* „petit marchand“ || col. *neguţătorime (negust-)* || *neguţătorie (negust-)* „négoce, commerce“; dim. *neguţetorioară* (Gorjan, Hal. II, 6) || *neguţătoresc (negust-)* „de marchand, relatif au commerce“; *neguţătoreşte (negust-)* „en commerçant“ || *neguţători (negust-)* „faire du commerce, trafiquer; marchander“.

1219. **NEGRU**, adj. „noir“ || ir. megl. ~ ; ar. ~ (întrebuinţat rar în unele expresiuni şi în nume de localităţi, cf. Papahagi, WgJb. XII, 102, termenul obicinuit fiind *laiu).*

Lat. NĬGER, -GRA, -GRUM.

Rtr. *nair*; it. *nero*; fr. *noir*; prov. cat. *negre*; sp. port. *negro.*

Der.: dim. *negrişor*; *negruş* (Lex. Bud.; Marian, Crom. 51); *negruşor* (Marian, ibid.); *negrut* (Lex. Bud.; Marian, ibid.; Voronca, Dat. cred. 273; Şez. V, 88); *negriu* (Lex. Bud.; Marian, ibid.; Iarnik-Bîrseanu, Doine, 372; Pamfile, Joc. 91); Sălagiu *negroĭu* (Tribuna, 1890, 369); *negrior* (Şez. IX, 168); *negricios*, megl. *nigricĭos* şi *nigricăv* || *negreală* „noirceur“, trans. „encre“, megl. *nigreală* „noirceur“ || *negrime* (Lex. Bud.; Marian, Crom. 52; Cantemir, Ist. ier. 246), megl. *nigrimi* „noirceur“ || *ponegru* (Cantemir, Ist. ier. 41; Marian, Vrăji, 213; Îmmorm. 17) „très noir“.

Impr.: ung. *nyégra* (Szinnyei, I, 1540): ngr. νιάγκρου „schwarzes Schaf“ (Murnu, Lehnw. 37)

1220. **Negreaţă**, sb. f. „noirceur“ || megl. *nigreaţă* || < NĬGRĬTIA, -AM || rtr. *nairezza*; it. *ne(g)rezza*; prov. *negre-*

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

za || *ponegreață* (Cantemir, Div. lum. 52) „noirceur“.

1221. **Negri,** vb. „noircir“ || megl. *nigriri* < *NĬGRĪRE (= clas. NĬGRESCĔRE) || vfr. *noirir*; nprov. *negri* || *negritor* „denigrator, tinctor“ (An. Car.); *negriță*(Tocilescu,Mat.1556)„noircissure“ || *înnegri* „noircir“ (rtr. *innairir*; bol. vic. *innegrir*; nprov. *ennegri*; cat. *ennegrir*; comp. it. *annerire)*; *înnegriță* (Marian, Crom. 52) „noircissure“ || *ponegri* „noircir qqn (fig.)“.

1222. **NEGURĂ,** sb. f. „brouillard; nuée épaisse; obscurité“ || ar. *negură* „brouillard“.

Lat. NĔBULA,-AM; pentru fonetism cf. *fagur*.

Alb. *ńeguł*; it. *nebbia*; sard log. *neula*; vfr. *nieble*; Valais *ńola* (Rev. dial. rom. II, 327): prov. *nebla*; cat. *neula*; sp. *niebla*; port. *nevoa*.

Der.: dim. *neguriță*; *negurice* (Gr. n. II, 97) || băn. *neguŕiḿe* „obscurité provoquée par une nuée épaisse“ || *negureală* (Jipescu, Op. 14; Tiktin) „nébulosité“ || *negureață* (Burada, Căl. Dobr. 116; Teodorescu, P. pop. 509; Tocilescu, Mat. 18, 19, 32, 675, 1231, 1233, 1248; Gr. n. I, 88; II, 86; Vîrcol, Gr. Vîlc. 96; Răd.-Codin, Îng. Rom. 352) „nuée épaisse“.

1223. **Neguros,** adj. „nébuleux, assombri, obscurci par les nuages“ || ar. *niguros* || < NĔBULOSUS,-A,-UM, influențat în fonetism de *negură* || it. *nebbioso*: nprov. *neblous*.

1224. **Negura,** vb. „(se) couvrir de nuages, (s') obscurcir, (s') assombrir“ (Marian, Sărb. I, 276; Tit Bud, P. pop. 80; WgJb. III, 322) || ar. *nigurare* || < NĔBULARE || vfr. *niebler*; prov. *neblar* (comp. cat. *neulirse*) || *înnegura* „(se) couvrir de nuages, (s)' obscurcir“ (it. *innebbiare*; vfr. *enniebler*; nprov. *enneblá*; port. *ennevoar*).

1225. **NEPOT,** sb. m. „neveu; petit fils“ — **NEPOATĂ,** sb. f. „nièce; petite fille“ || ir. *nepot*; megl. ar. *nipot* — megl. ar. *nipoată*.

Lat. *NEPOTUS,-UM (= clas. NEPOS, -OTEM: cf. Candrea, Rev. ist. arh. VII, 85; Densusianu, Hist. l. roum. I, 135) — *NEPOTA,-AM.

Friul. *nevod*; ven. *ne(v)odo*, Pola *niodo*; vic. *nevodo*, ver. *neodo*, *neoda*, mant. *nvo*, *nvoda*, com. *nevoda*, Bormio *neoda*, cremon. mil. *nevod*, *nevoda*, piem. *nvod*, *nvoda*, piac. *nvod*, *nvoda*, parm. bol. *anvod*, *anvoda*; prov. *(ne)bot*, *(ne)boda*; cat. *nebot*, *neboda* || comp. alb. *nip*; rtr. *neif*; it. vven. *nievo*, gen. *nevu*, San-Fratello *nief*; vfr. *nies*; prov. *neps* < NĔPOS; it. *nipote*; sard log. *nebode*; fr. *neveu* < NEPOTEM.

Der.: dim. *nepoțel* (vit. *nipotello*; Sillano *nipotella*, Arch. glott. XIII, 332, sic. *niputeḍḍu*; sard log. *nebodeḍḍu*), *nepoțea*, *nepoțică*; Oaș, Reteag *ńepoțucă*; megl. *nipotčuc*, *niputčac*, *nipoatičcă*, *niputičcă* || megl. *prinipot*, ar. *paranipot* (Dalametra) „arrière-petit-neveu“; megl. *prinipoată* „arrière-petite-nièce“ || †*nepoție* (Prav. Gov. 143; An. Car.) „qualité de neveu (en parl. des degrés de parenté)“.

Impr.: ung. *nepotya* (Szinnyei, I, 1518).

1226. **Strănepot,** sb. m. „arrière-petit-fils“ — **Strănepoată,** sb. f. „arrière-petite-fille“ || ar. *strănipot*, *strănipoată* || < *EXTRA-NEPOTUS,-UM, *EXTRA-NEPOTA, -AM < EXTRA-NEPOS, atestat sub formele extra nepus „abnepos“ (CGL. IV, 404), extra ne[p]us (CGL V, 435), care s'a păstrat în alb. *ștĕrnip* || †*prestrănepot* (Letop. I, 49; Iorga, Studii, VI, 77) „arrière-arrière-petit-fils“, *prestrănepoată* „arrière-arrière-petite-fille“.

NEȘTINE, v. *ști*.

1227. **NETED,** adj. „lisse, net, uni, poli“.

Lat. NĬTĬDUS,-A,-UM.

Rtr. *net*; it. *netto*; sard log. *nidu*; fr. *net*; prov. *nede*, *net*; cat. *net*; (sp. *neto*); port. *nedeo*.

Der.: dim. *netejor* || *neteziș* (Vlahuță, Rom. pit. 8, 146; Delavrancea, Sult. 214) „pays plat“ || *netezi* „lisser, niveler, rendre uni“; *netezitoare* (Damé, Term.) „taloche (des maçons)“.

1228. **NI** (vr. dial.), conj. întrebuințată numai repetată *ni* ... *ni* „tantôt ... tantôt“ (Neculce, Let. II, 204; Cantemir, Ist. ier. 117; Marian, Îmmorm. 38) || ir. megl. *ni* ... *ni* și ar. *ne* ... *ne*, *ni* ... *ni* „ni ... ni“.

Lat. NEC, devenit *ne*, de unde *ni* sub influența vsl. ни.

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

Rtr. it. *ne*; sard log. *nen*; retor. *ne, ni*; vfr. *ne, ni*; fr. *ni*; prov. *ne, ni*; cat. sp. *ni*; port. *nem*.

Der.: *nicăieri* (v. *Aiurea*).

1229. **Nici**, conj. „ni“ —†*nece*, †*neci*, †*nice* || megl. ar. *niți* || <NĔQUE || †*niceș*, †*niciș* „pas même“ || *nici-odată*, megl. *nițiună oară* „jamais“ || *nici-cînd*, megl. *niți-cọn* „jamais“ (comp. alb. *askur* „jamais“ <*as* „ni“, *kur* „quand“, tot astfel vsl. ни-коли, bulg. никога, sîrb. никад, gr. οὐδέποτε) || *nici-unde*, megl. *niți-ĭundi* „nulle part“ (comp. vsl. ни-къдѣ-же, bulg. нигдѣ, sîrb. нигде) || *nici-cît*, megl. *niți-cọt* „pas du tout, tant soit peu“ (comp. bulg. николко, sîrb. николико) || *nici-de-cum*, †*nici-cum*, megl. *niți-cum* „aucunement, nullement“ (comp. bulg. никакъ, sîrb. никако, gr. οὐδέπη) || †*nici-odinioară* „jamais“.

1230. **Nici-un**, adj. pron. ind. „aucun“ || ir. *nitŝur*; megl. ar. *niți̯un* || <NĔQUE -UNUS,-A,-UM || vegl. *nenčoju* || comp. it. *niuno*, bresc. *negü*, berg. *nigü*, com. *nigün*, *negün*, Bormio *nigun*, pav. *negün*; vfr. *neün*, *niun*, elv. *nijün*; prov. *negun*; cat. *ningu(n)*; sp. *ningun(o)*; port. *nenhum* <NĔC-UNUS.

NICĂIERI, v. *aiurea*.

1231. **NIMENI** *(nimenea)*, pron. ind. „personne“ — *nimine(a)*, † *nimene*, mold. bucov. *nimerea*; †*nimenile(a)*, †*nimerilea* (Gaster); vr. băn. Mehed. *nime*, † *nimea*, Mehed. băn. *nima*; †*nimelea* (Iorga, Studii, VI, 483); gen.-dat. *nimănui*, *nimărui*, †*nimunui* (Gorjan, Hal. II, 68), † *nimurui* (Molnar, Sprachl. 139; Iorga, Studii, XIII, 51), † *nemănui*, †*nemărui*, †*nemunui*, †*nimului* (Iorga, Studii, V, 503), †*nimălui* (Biblia, 1688, Marcu, VII, 36); băn. *nimăcuĭ* || megl. (Năntе) *nimin(ea)*, *nimea*.

Lat. NĔMO, NĔMĬNEM; forma normală trebuia să fie **nemene*, cu *ne-* inițial, care apare numai la gen.-dat. †*nemănui*; trecerea lui *ne-* la *ni-* în forma *nime(ne)* e foarte timpurie (anterioară formelor *nimica*, *niște*, *nici*, etc.) și se poate explica numai printr'o disimilațiune a lui *e* din prima silabă sub influența lui *e* din silaba următoare; formele cu *-r-*, *nimărui*, etc. după care s'a refăcut *nimerea*) au fost înrîurite de *cărui*; forma scurtată *nime* a resultat prin fonetică sintactică din expresiuni ca *nimeni nu știe*, *nimene nefiind acolo*, *de nimene nevoit*, formulă întrebuințată în mai toate zapisele vechi, unde finala *-ne*, venind în contact cu *nu*, *ne-*, a putut ușor să dispară cu timpul; în forma *nimălui* s'a disimilat *n-n* > *n-l*; asimilația *ă-ú* > *u-ú* s'a produs în forma *nemunui*, care apoi s'a disimilat în **nemului*, *nimului*, asupra căreia a influențat probabil și *totului*; în forma băn. *nimăcuĭ* s'a substituit finalului *-nui* sau *-lui* (*nimălui*) pronumele *cui*; cît privește finalul din *nimenilea*, comp. *cevașilea*, *aiurilea*, etc.

Pist. *nimo*, lucch. *nimmo*, cors. *nimu*; sard log. *nemus*.

Der.: *nimeric(a)* „personne“ (Gr. n. I, 231, 258).

NIMIC, v. *mică*.

1232. **NINGE**, vb. „neiger“ —pf. *ninse*.

Lat. NĬNGĔRE, NĬNXIT.

Vper. *nenguire* (Arch. glott. VIII, 117), march. *nengue*, Urbino *nengua*, abruzz. teram. *nenguę*; sav. *nevrę*.

Der.: *ningău* „décembre“ || *ninsoare* (comp. n i n g o r e m) „neige (qui tombe), tourbillon de neige“.

NISCARE, v. *ști*.

NIȘTE, v. *ști*.

1233. **NOAPTE**, sb. f. „nuit“ || ir. *nopte*; megl. *noapti*; ar. *noapte*.

Lat. NOX, NOCTEM.

Rtr. *not*; it. sard *notte*; fr. *nuit*; prov. *noch*; cat. *nit*; sp. *noche*; port. *noite*.

Der.: dim. *nopticică*; *noptiță* (Reteganul, Pov. pop. 85; Pov. ard. III, 29, 51; Tocilescu, Mat. 515), bot. „mirabilis“ || bot. *nopticoasă* „hesperis matronalis“ || *miază-noapte* „nord“ (v. *Miez*).

1234. **Înnopta** (*nopta*), vb. „commencer à faire nuit; passer la nuit“ || ar. *nuptare* || <*ÎNNOCTARE (comp. a b n o c t a r e, p e r n o c t a r e) || vfr. *noitier*, *ennoitier*; port. *ennoitar* (comp. it. *annottare*; vfr. *anuitier*; prov. *anoitar*).

NOATIN, v. *an*.

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

1235. **NOD**, sb. n. „nœud“ || megl. ar. *nod*.

Lat. NODUS,-UM.

Alb. *nē*; rtr. *nuf*; it. *nodo*; sard camp. *nuu*; fr. *nœud*; prov. *no*; cat. *nu(s)*; sp. *nodo*, *nudo*, gal. *nodo*; port. *no*.

Der.: dim. *noduleț*; *nodurel* (Tocilescu, Mat. 1541); trans. *noduț*; bot. *noduțe*, pl. „leucojum“; băn. *nodźiț*, Mehedinți *nodiț* „cou du pied“ (format probabil după sîrb. ножица „Füsschen“) || băn. *nodźeŭ* „coup du pied“ (poate să fie un sg. refăcut din pl. *nodźeĭ*, sg. **nodźel* din NODELLUS, atestat sub forma n u d e l l u s, CGL. III, 563; it. *nodello*, cu acelaș înțeles ca băn. *nodolan* „fémur“; vfr. *noel*, fr. *noyau*; prov. *nozel*; comp. sp. *nudillo*, galiț. *nodelo*) || *noduros*, *nodoros*. megl. ar. *nuduros* „noueux“ (vit. *nodoloso*); bot. *noduroasă* „dactylis glomerata“ || *nodurar*, *nodular* (Dan, Straja, 67) „partie du métier à tisser“.

1236. **Noadă**, sb. f. „base de la queue, croupion“ || ar. ~ „membre viril“ (Dalametra) || < *NODA,-AM, sg. refăcut din pl. neutrului NODUM, atestat cu înțelesul de „artus,membrum“ (CGL. IV, 207, 487).

1237. **Noda**, vb. „nouer“ || megl. *nudari*; ar. *nudare* || < NODARE || rtr. *nuder*; bol. *nudar*; fr. *nouer*; prov. *nozar*; cat. *nuar* || ar. *nudîtură* (Dalametra) „nœud“ (vit. *nodatura*; nprov. *nousaduro*) || megl. *zănudari* „nouer“, *zănudătură* „nœud“.

1238. **Înnoda**, vb. „nouer“ < ÎNNODARE || vfr. *ennoer*; prov. *enozar*; port. *ennodar* (comp. it. *annodare*; sp. *añudar*) || *desnoda*, megl. *disnudari*, ar. *disnudare* „dénouer“ (it. *disnodare*; fr. *dénouer*; prov. *desnozar*; cat. *desnuar*).

1239. **NOI**, pron. pers. „nous“; dat. *nouă*, † *noao* și *noaă*, aton *ne*, *ni*, † *nă* || ir. *noĭ*; megl. *noĭ*, dat.-ac. *na*, *nă*; ar. *noĭ*, dat. *a n(o)ao*, *nă*, *ne*, ac. aton *nă*, *ne*.

Lat. NOS, cu trecerea regulată a lui *s* final în monosilabe tonice la *i* (comp. *ai*, *dai*, *stai*, *mai*, *trei*, *(a)poi*, etc.; cf. Candrea, Élém. lat. 30); din NOBĪS a resultat de o parte *nouă* prin trecerea lui ī aton la *e*, care a devenit *ă* sub influența labialei precedente; de altă parte, prin reducerea lui NOBĪS aton la **nos* > **no* (cf. HABES > *a s) a resultat forma † *nă* (cu trecerea lui *o* din cuvintele atone la *ă*; cf. *că*, *după*, etc.); cît despre *ne*, el a fost refăcut după *le*, aceste două forme influențîndu-se reciproc (v. *El*); forma *ni* e resultată din legături sintactice ca *ne-a*, *ne-o*, devenite *ni-a*, *ni-o*; ac. aton † *nă* a resultat din NOS prin aceleași schimbări fonetice ca la dativ; acus. *ne* a fost refăcut după forma dela dativ.

Vegl. *no(j)*; rtr. *nus*; it. *noi*; sard log. *nos*, *nois*; fr. *nous*; prov. cat. sp. port. *nos*.

1240. **NOR**, sb. m. „nuage“ — vr. băn. Oaș *nuăr*, *nuor*; mold. *nour*; băn. Oaș *noor*; băn. *nuhăr*, *nuwăr*, *nooŕe* || ir. *nor*, *nŭor*; megl. *nor*; ar. *nor*, *năór*, *năúr*, *nióŕ*, *niúr*.

Lat. NŪBĬLUM, devenit **nuer* > *nuăr*, > *nuor* > *noor* > *nour* (cf. *bour*); în formele băn. *nuhăr*, *nuwăr* se constată fenomenul obicinuit pentru evitarea hiatului (cf. *măduă* > *măduhă* > *măduvă*); formele aromîne, ca și cele romanice cu *ni-* în loc de *nu-*, nu se pot explica pe deplin.

Rtr. *nüvel*, friul. *nul*, *niul*; it. *nuvolo*; prov. *nivol*; cat. *nuvol*; sp. *nublo* || comp. rtr. *nüvla*; it. *nuvola*; prov. *nubla*, *nivola*; port. *nuvem*.

Der.: dim. *no(u)rel*; *norișor*; *noruleț*; *nouraș* (Marian, Ins. 311; Sbiera, Pov. 90), † *nuăraș* (Dosoftei, V. sf., ap. WgJb. V, 59); bucov. maram. *noruț* (Voronca, Dat. cred. 716; Țiplea, P. pop. 113; vit. *nuvoluzzo*); băn. *noreală* „nuée; temps sombre, ciel couvert; brouillard“ || bucov. *nouriște* (Marian, Sărb. I, 249) „nuée“ || ialom. *norîu* „gris (en parl. de la laine)“.

1241. **Noros**, adj. „nuageux“ — vr. băn. *nuăros* (Cantemir, Ist. ier. 270); Oaș *nuoros*, *nooros*; mold. *nouros* || megl. *nuros*; ar. *năuros* || < NŪBĬLOSUS, -A,-UM, influențat în fonetism de *nor* || rtr. *nüvlus*; it. *nuvoloso*; cat. *nuvolos*; sp. port. *nubloso*.

1242. **Nora**, vb. „(se) couvrir de nuages“ — vr. băn. Oșani *nuăra*, *noora*; mold. *noura* || ar. *năurare*, *niurare* || < NŪBĬLARE || friul. *nulassi*; vit. *nugolarsi*, ven. *nuvolarse*; vfr. *nubler*; sp.

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

nublarse; port. *nublar* || megl. *zănurari* „se couvrir de nuages“.

1243. **Înnora**, vb. „(se) couvrir de nuages“ < ĭnnūbĭlare || cat. *ennuvolar* (comp. it. *annuvolarse*; sp. *añublarse*).

1244. **NORĂ**, sb. f. „bru, belle-fille“ —† *nor(u)*, păstrat încă în legătură cu adj. poses. *noru-mea*, *noru-ta*, etc. || megl. *noră*; ar. *noru*, *nor (nor-mea)*.

Lat. NORUS (= clas. NURUS; cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 78); forma *noră* e relativ tîrzie, cum probează şi nediftongarea lui *o*; adăogarea terminaţiunii *-ă* s'a făcut după norma celorlalte substantive feminine, cum s'a întîmplat şi în forma *soră*; sub influenţa pl. *surori* s'a format pl. *nurori*, ar. *nurări* (comp. Bari *norore)*, formă întrebuinţată şi la gen.-dat. sing.

Comp. friul. *n(i)ore*; it. *nuora*; vfr. brianç. *nore*; prov. cat. *nora*; sp. *nuera*; port. *nora* < *NORA || sard log. *nura* < NURA.

Der.: dim. *nurioară* (Marian, Nunta, 177), *norioară* (Doine, 287); *norurea* (Tocilescu, Mat. 1252), *nororea* (Corcea, Bal. 104); *noruliţă* (Cătană, Bal. 162); megl. *noriccă*.

1245. **NOSTRU**, adj. pron. poses. m. „notre, le nôtre“—dial. *nost*, pl. *noşti* —**Noastră** „notre, la nôtre“—dial. *noastă*. pl. *noaste* || ir. *nostru*, *nostrę*; megl. *nostru*, *noastră*; ar. *nostru*, *nost*, *noastră*.

Lat. NOSTER,-TRA,-TRUM.

Vegl. *nuestro,-tra*; rtr. *nos, nossa*; it. *nostro,-tra*; sard log. *nostru,-tra*; fr. *notre (nôtre)*; prov. *notre*; cat. *nostre,-tra*; sp. *nuestro,-tra*; port. *nosse*.

1246. **NOU**, adj. „neuf, nouveau“ || ir. *now*; megl. ar. *noŭ*.

Lat. NOVUS,-A,-UM.

Vegl. *nuf*; rtr. *növ*; it. *nuovo*; sard *nou*; fr. *neuf;* prov. cat. *nou;* sp. *nuevo;* port. *novo*.

Der.: dim. *nouţ*; *nouleţ* (Gorjan. Hal. II, 55); *nouşor* (Gr. n. I. 266); megl. *noŭčuc* || †*noime* (Cantemir. Hron. 86) „nouveauté“ || *înnoi*, †*noi* „renouveler, innover; étrenner“; *înnoitură* „renouvellement“ || *prenoi* „renouveler, régénérer“.

1247. **Noutate**, sb. f. „nouveauté; nouvelle“ || megl. *nuutati* || < NOVĬTAS, -TATEM, influenţat în fonetism de *nou* || vegl. *novituot*; it. *novità*; sp. *novedad*.

1248. **Nuia**, sb. f. „verge, baguette, gaule“ < NOVĔLLA,-AM (= clas. pl. NOVELLAE „jeunes arbres, plants de vignes“) || com. *novei*, pl. „piantelle giovani, rampolli cresciuti da pedale d'albero“: comp. rtr. it. *novella;* fr. *nouvelle*; prov. *novela*; port. *novella,* toate cu înţelesul de „nouvelle, récit“; sp. *novilla* „Färse, Kalbkuh“; (port. *novilha*) || dim. *nuieluşe*; *nuieluşcă* (Jipescu, Op. 43.79); *nuieluţă* (Lex. Bud.; Gorovei, Ghic. 18; Marian, Sărb. I, 157).

1249. **NOUĂ**, num. „neuf“ || ir. *noaŭă*; megl. *noŭ*; ar. *nao, noao, noaŭă*.

Lat. NOVEM.

Vegl. *nu*; rtr. *nouv*; it. *nove*; sard log. *noe;* fr. *neuf;* prov. *nou, nau;* cat. *nou*; sp. *nueve;* port. *nove*.

Der.: *nouăle(a), noua*; ar. *noaŭlu, n(o)aŭa* „neuvième“ || *nouăsprezece,* megl. *noŭspręţi*, ar. *noaŭsprădzaţi* „dix-neuf“; *nouăsprezecile(a), nouăsprezecea* „dix-neuvième“ || *nouăzeci,* megl. *noŭzọţ*, ar. *naodzăţi* „quatre-vingt-dix“; *nouăzecile(a), nouăzecea* „quatre-vingt-dixième“.

1250. **NTRICARE** (ar.) vb. „nourrir un enfant“.

Lat. NŬTRĪCARE (cf. Papahagi, Not. etim. 39).

Piac. *nodrigá* „nettare, ripulire, ordinare; sventrare i polli“, vgen. *norigar*; prov. *noirigar*.

1251. **NU**, adv. „non“ || ir. megl. *nu*; ar. *nu, no*.

Lat. NON, întrebuinţat cînd ca aton, cînd ca tonic în frasă; forma atonă s'a redus la **nă*, care a devenit de timpuriu *ne* probabil sub influenţa vsl. НЄ, şi s'a păstrat numai în compuneri; forma tonică a devenit **nun*, de unde *nu*, prin căderea lui *n* mai întîi dinaintea cuvintelor care începeau cu o consonantă şi apoi şi dinaintea unei vocale, generalisîndu-se astfel cu vremea forma *nu* [Candrea; cf. Élém. lat. 61].

Vegl. *na*; rtr. *nun, non, na;* it. sard *non, no:* fr. *non, ne* (vfr. *nen, ne)*; prov. *non*; cat. *no;* sp. *non, no*; port. *não*.

Der.: *numai* „seulement“ (v. *Mai)*.

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

1252. **NUC**, sb. m. „noyer“ — **NUCĂ**, sb. f. „noix“ || ir. *nuc, nukę*; megl. *nucă* „noyer; noix“; ar. *nuc, nucă*.

Lat. NŬX, NŬCEM, devenit **nuce*, şi mai tîrziu, prin analogie, *nucă*.

Vegl. *nauk*; rtr. *nusch*; it. *noce*; sard log. *nuge*; fr. *noix*: prov. *notz, noga*; cat. *nou, noga*; sp. *nuez*; port. *noz*.

Der.: dim. *nuculeţ*; *nucuţ* (Tocilescu, Mat. 1081); *nucuţă* (Lex. Bud.); *nucşor* (An. Car.) „petit noyer“; *nuc(u)şoară* „petite noix; noix muscade; faux-pistachier“, zool. „ruticilla phœnicura“ (Marian, Ornit. I, 259) zool. *nucar* (Marian, Ornit. II, 69) „nucifraga caryocatactes“.

1253. **Nucet**, sb. n. „lieu planté de noyers“ <NŬCĒTUM || it. *noceto* (comp. sp. *noceda*).

NUIA, v. *nou*.

1254. **NUĬARCĂ** (ar.), sb. f. „belle-mère, marâtre“—*ńarcă* (Dalametra).

Lat. NOVĔRCA,-AM.

Alb. *ńerkə*.

Der.: ar. *nuĭercu, ńercu* (Dalametra) „beau-père“ (alb. *ńerk*).

1255. **NUĬBARI** (megl.), vb. „rencontrer“.

Lat. ĬN-OBVIARE, devenit *inobbiare; trecerea lui *i* înaintea lui *b* se explică din formele accentuate pe temă *inobbio>**noĭb*, de unde *nuĭb* sub influenţa formelor accentuate pe terminaţiune.

Comp. it. *ovviare*; sard camp. *obiai*; vfr. *ovier*; vsp. *huviar, huyar* <OBVIARE | comp. valsess. (*in*) *obbja* „incontro“, piem. *(andé an) obja* „(andare alla) rincontra“ (Arch. glott. XIV, 372; XV, 491); sard log. camp. *obia* „incontro“ <OBVIAM | megl. *prinuĭbari* „rencontrer de nouveau“.

NUMAI, v. *mai*.

1256. **NUMĂR**, sb. n. „nombre“ || ir. *lumer*; megl. ar. *numir*.

Lat. NŬMĔRUS,-UM; forma ir. a fost influenţată de croat. *lumer, lumar* (împrumutat din ven. sau triest.)

Alb. *numər*; rtr. *numer*, friul. *numar, lumar*; it. *numero, novero*, ven. *lumero*, triest. ver. *lumaro*, vic. *lombro*; sard *numeru*; fr. prov. cat. *nombre*.

1257. **Număra**, vb. „compter“—olten. *lumăra* (WgJb. VIII, 316) || ir. *rumerå*; megl. *numirari*; ar. *numirare* || <NŬMĔRARE | alb. *numəroń*; vegl. *embruar*; rtr. *nombrer*; it. *noverare* (tic. *lombrá*, Beilinzona *lomrá*, cremon. *rumná*, bresc. berg. com. piac. *romná*, Bormio *nombrar*, bol. *armnar*); sard *numerare*; fr. *nombrer*; prov. cat. *nombrar* || *numărător*, ar. *numirător*, adj. sb. m. „qui compte, compteur“; *numărătoare*, ar. *numirătoare* „compte, dénombrement“ || *numărătură* „action de compter, dénombrement“, băn. „sorte de prière qu'on fait à côté d'un malade pour savoir s'il guérira“, megl. ar. *numirătură* „compte, dénombrement“ || *nenumărat* „innombrable“; †*nenumărătură* (Dosoftei, Ps. vers. 504) „immensité, quantité innombrable“.

1258. **NUME**. sb. n. „nom“—Dolj, Romanaţi *lume* (Tocilescu, Mat. 159; Şez. VII, 62), pl. †*numene* (Cipariu, Princ. 130), †*numere* || ir. *lume*; megl. *numi*; ar. *numă*.

Lat. NOMEN, pl. NOMĬNA; trecerea lui o la *u* se explică prin influenţa lui *număr*; această influenţă s'a exercitat întîi asupra pl. *numere*, confundat cu *numere* „nombres“, după care s'a refăcut apoi şi sg. *nume*, în loc de **noame* (de altfel această schimbare s'a produs şi în sardă şi vven.; v. mai jos); forma pl. *numere* în loc de **numene*>nomina se explică prin influenţa lui *numere* „nombres“ şi a altor neutre cu pluralul în *-re* (comp. forma de pl. din Castro dei Volsci *nommęra*); trecerea lui *n* iniţial la *l* (care se observă şi în dial. it. şi în sardă) s'a produs întîi în formele verbale ale lui *număra* accentuate pe terminaţiune, de unde apoi fenomenul s'a întins şi asupra substantivului.

Vegl. *nam*; rtr. *nom*; it. *nome* (vven. *nume*, vic. *lome*, romagn. *lomina*); vsard *lumene*, sard log. *nomene*; fr. prov. cat. *nom*; sp. *nombre*; port. *nome*.

Der.: *numi*, Vlaşca *lumi* (Gr.n.I, 155) „nommer, appeler“ (comp. *nelumit*, Burada, Căl. Dobr. 262) || †*numeni* Prav. Mat.-Bas. col. Buj. 304, 426, 431) „nommer“ ar. *numîţiri* (Dalametra) „nom-

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)

mer, donner un nom; ensorceler“ || *anume* „à savoir; exprès; précisément“; *anumit* „certain“ || ar. *paranumă* „surnom“.

1259. **Număra** (vr. Mehedinţi), vb. „nommer, donner un nom, appeler“ (Cod. Vor.) || ar. *numirare* „nommer, appeler“ || < NOMĬNARE (cf. *nume*) rtr. *numnar*; it. *nominare* (vmil. *luminá*, piac. *lominá*); sard log. *lumenare*; fr. *nommer*; prov. *nomnar*; cat. *nomenar*; sp. *nombrar*; port. *nomear*.

1260. **NUNTĂ**, sb. f. „noce“ || ir. *nunţę*; megl. *nuntă*; ar. *numtă, lumtă*.

Lat. NUPTIAE, devenit **nupţe*, **numpţe*, **numţe*, *nunţe* (păstrat în ir.), din al cărui pl. *nunţi* s'a refăcut un sg. *nuntă* (cf. Meyer-Lübke, Rom. G. II, § 50); intercalarea nasalei înaintea lui *t*, care apare şi în sardă, se explică probabil prin influenţa lui n u n t i a r e „publier (les bans)“ (cf. Mohl, Chron. lat. vulg. 262; Densusianu, Hist. l. roum. I, 127).

Sard log. *nuntas* || comp. rtr. *nozza*; it. *nozze*; fr. *noce*; prov. *nosas*; cat. *noces* < *NŎPTIAE sau *NŎVTIAE, refăcut probabil după n ŏ v i a (cf. G. Paris, Rom. X, 397).

Der.: dim. *nuntişoară* (Gr. n. I, 72); *nuntiţă* || *nuntaş*, megl. *nuntar* „convié aux noces“, pl. „gens de la noce“, dim. *nuntăşel* (Corcea, Bal. 67; Hodoş, P. pop. 11, 14) || *nunti* „célébrer les noces, (se) marier“.

Impr.: ung. *nunta* (Szinnyei, I, 1528).

1261. **NUTA** (vr.), vb. „nager, naviguer“ (Cod. Vor.; Ps. Sch. CIII, 26) || ar. *nutare*.

Lat. *NOTARE < *NAUTARE din NAUTA (cf. Mohl, Chron. lat. vulg. 162; Densusianu, Hist. l. roum. I, 79, unde se citează cîteva forme atestate).

Alb. *notoń*; rtr. *nuder*; it. *nuotare*; vfr. *noer*.

Der.: *not* „nage“, numai în loc. *în not*, „à la nage“ (alb. *not*; comp. it. *a nuoto*; vfr. *no*, *nu* „nage“) || *de-a-innotul* (Reteganul, Pov. ard. V, 52), *de-a-înnoatele* (Cătană, Pov. I, 69) „à la nage“.

1262. **Înnota**, vb. „nager; †naviguer“ (Ioasaf, 275) < ĬNNOTARE (= clas. INNATARE), atestat în cîteva manuscrise ale lui Ianuarius Nepotianus (Densusianu, Hist. l. roum. I, 89) || *înnotătură* (Teodorescu, P. pop. 61) „nage, action de nager“ (comp. vfr. *noeüre* „nageoire“) || băn. *înnotiş* (An. Car.) „à la nage“.

1263. **Anota** (Oaş), vb. „nager“ || ar. *anuta* || < *ANNOTARE (cf. glosa a d n o t a v i m u s la Densusianu, Hist. l. roum. I, 89).

1264. **NUTREŢ** sb. n. „fourrage“.

Lat. *NŬTRĬCIUM (= clas. NUTRĪCIUM).

BDD-B132-15 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:28:31 UTC)